

**SOHIBQIRON AMIR TEMUR VA USMONLI SULTON BOYAZID
YILDIRIMNING O'ZARO SIYOSIY ALOQALARI ANQARA JANGI**

Axmedov Sanjar Bektemirovich

t.f.f.d (PhD) Perfect Unversity "Gumanita fanlar" kafedrasi dotsent v.b

Saliyeva Bodom

Perfect Unversity tarix fakulteti 2- bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqola Amir Temur va Boyazid1 Yildirimning tarixiy siyosiy yozishmalari, Anqara jangi sabablari, tarixi, jangning borishi va natijalari haqida ma'lumot beradi.*

Kalit so'zlari: *Amir Temur, Usmonli Sulton, Boyazid1 Yildirim, Anqara jangi, Sinas Chobuk.*

Kirish qismi: Sohibqiron Amir Temur 1936-yil Kesh shahri yaqinidagi Xo'ja ilg'or qishlog'ida tug'ilgan. Otasi Amir Tarag'ay Barlos qabilasining beklaridan biri. Onasi Takina Mohbegim. Amir Temur 1370-yil 25-yoshida taxtga o'tiradi, u Movarounnahrning yagona hukmdori bo'ladi. Buyuk saltanat barpo etishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. Iroq, Shom, Dashti qipchoq, Huroson, Hindiston, Jeta singari mamlakatlarini o'ziga itoat ettiradi.

Usmonli Sulton Boyazid1 Yildirim (1359-1403) Usmonlilar sulolasiga mansub Turkiya sultoni. Otasi Sultonmurod. Boyazid 30 yoshida taxtga o'tirgan. Vizantiyani o'ziga qaram qilgan. Balgariya, Makedoniya, Fessaliyani fatx etdi. Bosniya va Vengriyani qo'lga kiritgan. Balqon yarim orolida o'z mavqegini mustahkamlab oladi.

Asosiy qism. Amir Temur g'arbiy yurishlari chog'ida qoraqayunli Turkman qabilasi amiri Qora Muhammad turkmaning o'g'li Qora Yusufning, hajga boruvchilar va savdo karvonlarini talab, qaroqchilikni kasb etganini bilgach, uni qattiq taqib ostiga oladi. Qora Yusuf Amir Temurga qarshi Iroq hokimi Ahmad Jaloyir bilan ittifoq tuzadi, biroq ular, sohibqiron hujumiga dosh berolmay, Rum sultoni Bozayid1 Yildirimdan panoht izlaydi. Shu barobarida kayfu-safoga berilganidan xalq noroziligiga sabab bo'layotgan Sulton Bozayid1 Yildirim qaroqchilarni o'z qanoti ostiga oladi. Bu albatta, Sohibqiron Amir Temurning g'azabini keltiradi.

Biroq u Sultonga qarshi jang qilishga shoshilmaydi chunki, Sulton Boyazidning xristianlarga qarshi jang olib borayotganidan xabardor edi.

Amir Temurning Boyazid1 Yildirimga yozgan ilk maktubi:

Ey Rum eli diyorining podshohi, Yildirim Bozayid!

Avvalo, shuni uqib olki. Biz o'z kuch-qudrati va iqtidori ila insoniyatning katta bir qismini o'zimizga tobe qilgan hukmdorlarmiz. Bunday misli ko'rilmagan ishni o'z jiddu-jahdimiz bilan qildik, sen kabi iqtidorni (hokimiyatni) ota-

bobolarimizdan meros qilib olmadik.Yahshilikcha Qora Yusuf bilan Ahmad Jaloyirni yurtindan surgun qilib,chiqarib yubor.Bizga va buyruqlarimiga bo`ysunmagan hukumdorlarning oqibatlarini haqida eshitgan bo`lsang kerak.Senga ham ularning boshiga kelgan musibatlar kelishidan ehtiyot bo`l!`

Yildirim Boyazidning Amir Temurga ilk javobi:

Ey qari koppak! Sen zolim kofirlaring eng ashaddiysisan.Maktubingda bizni qo`rqitib, hiyla bilan chuv tushurmoqchi bo`libsan.Usmonli Sultonlarini Ajamlarning podshohlariga o`xshata ko`rma.Usmonli askarlari Qipchoq o`lkasidagi Tatarlar kabi nimjon,hindlar kabi bo`shang ,ahmoq va yalqov emasdir.Usmonli askarlari Iroq va Huroson askarlariga o`xshagan hamiyatsiz va parishon emas,balki nihoyatda g`ururli askarlar shuningdek,sen usmonli askarlarini Shom va Halab(Mamluk)askarlariga ham o`xshatma

Sulton Boyazid Amir Temurga tobe Erzinjon hududiga bostirib kiradi. Bundan g`azablangan Temur Boyazid yoniga elchi yuboradi va uzur so`rashni talab qiladi. Ammo Boyazid Temurga haqoratli javob qaytaradi. Sohibqiron Usmonlilar ustiga yurish qiladi.Kichik Osiyo hududlariga bostirib kirdi.Ilk jang 1399-yilda Sivas shahri yonida bo`lib o`tdi.Jangda Boyazid o`g`li Sulaymon,Temur qo`shini bo`linmalari hilan jang qildi.Sivas jabt etildi. Boyazid Sivasdan 150km G`arbda otliq qo`shinlari bilan o`rmon va tog` yonbag`irlarida Temur qo`shinini kutb turdi. Sohibqiron o`z qoshinini Qizil irmoq daryosining o`ng sohilidan aylanb o`tib,Boyazid qo`shining orqa tomonidan keladi. Anqarani orqa tomonidan qamal qiladi.Usmonlilar ortga qaytishga va o`zlari uchun noqulay bo`lgan sharoitda jang qilishga majbur bo`lishadi.Jang 1402-yil Iyun oyining tongida Stella tog`l yonida Sulton Boyazid hujumi bilan boshlandi. Har birinig 200mingga yaqin jangchilari bo`lib,Usmonlilar Temur qo`shining o`ng qanotidan hujum uyishtirib uning orqa tarafiga o`tdi.Asosiy kuchlarini zahira qismidan ajratmoqchi bo`ldi.Temurning otliq bo`linmasi u hujumni qaytardi. Temurning o`rta va chap qanot qismlari Sulton qo`shinining ikkala tomonini tor-mor qildi.Temurning o`ng qanot qismi Usmonlilarni zahira qismidan ajratib qoy`di.Boyazidning Sara Yanicharlari yanchib tashlandi,qolgan askarlari jangni tashlab qocha boshladi.Boyazidning uch o`g`li ham jangni tashlab qochdi. Boyazidga sarkardalar jangda yutkazishganini va qochish kerak ekanligini uqtirishdi.Sulton Boyazid yarim tungacha dushmani bilan ayovsiz jang olib bordi. Yarim tunda uni oti yiqiladi va u Temur jangchilari tomonidan asirga olindi.Usmonli turklar davlati to`liq Amir Temur ixtiyoriga o`tdi. Boyazid qo`shining 3/2 qismi jang maydonida yo`q qilindi. Sohibqiron qo`shining 8/1 qismini yo`qotdi.Asirlikda Boyazid ko`p otmay olamdan o`tdi. Amir Temur Boyazid saltanatini uning o`g`illari o`rtasida bo`lib berib,ortga qaytdi. Asirlikdagi Boyazidni Temur oldiga olib kelishganda Temur Boyazidga qarab: Bu dunyo Alloh uchun hech qanday ahamiyatga ega emas ekan. Zero, podshohlikni senday ko`r va menday cho`loqqa bergan.

Tarixda Anqara jangi nomini olgan ikki buyuk Turkiy musulmon podshosining to'qnashuvidan oldin bir necha yillar Amir Temur va Boyazid Yildirim o'rtasida tarixiy va siyosiy yozishmalar bo'lib o'tadi. Amir Temur Boyazidga bir necha bora sulh taklif qiladi. Boyazid atrofidagi fitnalar sabab, sulhga kelishilmaydi. O'rtalaridagi maktub almashmalarida Temur har doim Boyazidga qardoshim, dindoshim deb maktublar yuborgan. Yildirim esa maktublarida qutirgan ko'ppak, qutirgan ot go'shti yegan Varvar deb haqoratomus javob yozardi. 1396-yilda Boyazid Yildirim Istanbulni zabt etmoqchi edi. U 13 davlat qo'shini bilan Balgaryada jang qildi va hammasini yengdi. Bu orada Temur unga maktub yuborarkan: "Ey Sulton Boyazid sen bilan jangimiz aniq bir kun albat uchrashamiz va albatta kuchlarimizni sinaymiz. Sen islom nomini, islom bayrog'ini G'arbga qarata kengaytirishga urinmoqdasan va kofirlar bilan jang qilmoqdasan, senga hujum qilmayman kofirlar ustidan g'alabang uchun duoda bo'laman, agar istasang g'alabang uchun 20 ming askarimni senga jo'nataman. Yordam bo'lsin, mening askarlarim sen bilan jang qilsin. Bu oddiy jang emas, bu islomning jangi. Ga'yri din va kofirlarni yeng, g'alabangda mening ham yordamim bo'lsin" deb yozadi. Ammo bunga Yildirim javoban: Menga yordamga harakat qilma, qo'rqsang qo'rqdim deb ayt, qutirgan ko'ppak men ham g'arb bilan, ham sen bilan jang qilishga tayyorman. Istasang ham ular bilan ham sen bilan jang qilaman" deb javob beradi. Janglarda Yildirim g'alaba qozonadi. Temur unga tabrik maktublari yo'llaydi, bu Amir Temurning buyukligini isbotlaydi. 1402-yilda Chubuk tekkisligida Boyazid va Temur qo'shini uchrashadi. Bu jangda Boyazidga yordamga kelgan Anadoli beklarini Sulton juda qattiq haqorat qiladi. Beklar Usmonli qo'shinidan chiqib Temurga qo'shiladi. Yildirim: Anqara jangida g'alaba qilishim bilan Temurni hayvon qafasiga solib, butun shaharni aylantiraman degan edi. Temurning oldiga Boyazidni keltirishadi va uning so'zlarini eslatishadi. Temur esa: Qarshimda turgan Turk hukmdori. Men turk hukmdoriga bunday qilmayman deydi. Anqaraning Chubuk tekisligidagi jangni fillar hal qilgan va ular sabab jangda g'alaba qozonilgan. Fillar qomondoni Eson buga bo'lgan. Hozirgi paytda Anqara aeroporti shu nom bilan ataladi. Amir Temur 1405-yilda Xitoyga yurishi chog'ida betobligi sabab vafot etadi. Uning qabri bugun Samarqandda, oila azolari bilan yonma-yon joylashgan. Xulosa: Ma'lumki ikki turkiy musulmon podshohlarinig o'zaro kelishmovchiliklari o'sha davrdagi musulmon bo'lmagan dushman mamlakatlarga juda qo'l kelgan. Boyazid Yildirimning Amir Temur bilan kelishmovchiligiga uning atrofidagi siyosiy maslahatchilarining fitnachiligi asosiy sabab bo'lgan deb hisoblayman. Amir Temurning oliy janoblighi va islomiy tarbiyasi jang natija bergandan so'ng ham yaqqol namoyon bo'lgan. Amir Temur adolatli, musulmon podshoh.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Ensklapediyasi (2000-2005)
2. Begzod Musirmonov zarnevs Turkiyalik tarixchi olim:Axmad Anapali Rost24.uz .Amir Temur dini.
3. Vatan tarixi1 Sharq nashriyoti Rustambek Shamsiddinov,(Shodi Karimov)

